

A. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A1 α. 1. Σ 2.Λ

A1 β.

- i) αὐτοῖς ἀναφέρεται στα: ἐν τοῖς συναλλάγμασι , ἐν τοῖς δεινοῖς,περὶ τὰς ἐπιθυμίας
καὶ τὰ περὶ τὰς ὀργάς*
- ii) Ἐνεργείας*

B1 Ο Αριστοτέλης προσθέτει νέο επιχείρημα, με το οποίο δείχνει ότι η αρετή είναι προϊόν εθισμού και η ποιότητά της εξαρτάται από την ποιότητα του εθισμού που την προκαλεί. Η δημιουργία και ο εκφυλισμός της επίκτητης ιδιότητας προκύπτουν από αντίστοιχους λόγους και ποιότητα εθισμού. Έτσι για συγκεκριμένους λόγους και με την κατάλληλη άσκηση οι άνθρωποι κατακτούν την αρετή και ακριβώς για τους αντίθετους λόγους και με την ακατάλληλη άσκηση η αρετή εκφυλίζεται. Ο Αριστοτέλης εννοεί μάλλον μια διαδικασία «δόμησης» και «αποδόμησης» της αρετής ενισχύοντας τη θέση του για τον επίκτητο χαρακτήρα της. Τα ρήματα «γίνεται – φθείρεται» μας παραπέμπουν στο θεμελιώδες αντιθετικό ζεύγος της φιλοσοφικής σκέψης «γένεσις – φθορά». Για τον Αριστοτέλη, αυτή ήταν μια φυσική διαδικασία μονόδρομη: **γένεση -> αύξηση -> τελείωση -> παρακμή -> φθορά** (αποδίδεται έργο στον Αριστοτέλη με τίτλο Περί Γενέσεως και Φθοράς). Αυτή, λοιπόν, η διαδικασία ακολουθείται και στις ηθικές αρετές. Κάθε αρετή για τους ίδιους λόγους και χρησιμοποιώντας τα ίδια μέσα γεννιέται και με την καλή εξάσκηση κατακτιέται, ενώ με την κακή εξάσκηση χάνεται.

Από τα ίδια πράγματα **γεννιέται και φθείρεται** κάθε αρετή και τέχνη, συνεχίζει το συλλογισμό του. Αυτό που παρατηρεί δηλαδή ο Αριστοτέλης είναι ότι υπάρχει **καλή και κακή άσκηση**. Κάθε τέχνη έχει κανόνες που διδάσκονται (πάλι επαγωγική μέθοδος). Η άσκηση, επομένως, δεν είναι αρκετή καθαυτή. Πρέπει να γίνεται με γνώση και εφαρμογή των κατάλληλων για κάθε τέχνη κανόνων ή μιας ορισμένης τεχνικής. Χρειάζονται επομένως **διδάσκοντες και διδασκαλία. Επισημαίνεται έτσι η σημασία της διδασκαλίας, της γνώσης για την επίτευξη του εθισμού**. Συμπληρώνεται λοιπόν σ'αυτά που είχε επισημάνει στην προηγούμενη ενότητα ότι η εξάσκηση δεν είναι αρκετή από μόνη της, αν δεν υπάρχει και η γνώση.

Στο προηγούμενο απόσπασμα ο Αριστοτέλης χρησιμοποιώντας τα παραδείγματα των οικοδόμων και των κιθαριστών είχε υποστηρίξει ότι οι ηθικές αρετές κατακτώνται με τον εθισμό. Εδώ, χρησιμοποιώντας τα ίδια παραδείγματα προσθέτει ένα **νέο στοιχείο – επιχείρημα: τη σημασία της καλής («εὖ») και της κακής («κακῶς») άσκησης στην ποιότητα της αποκτημένης επίκτητης ιδιότητας**. Δεν αρκεί, λοιπόν, απλώς να εξασκούμαστε σε μια οποιαδήποτε πράξη, αλλά να εξασκούμαστε σε καλές και σωστές πράξεις. Αυτό το βλέπουμε και στις τέχνες, αλλά και στις ηθικές αρετές. Θα γίνουμε καλοί οικοδόμοι, όχι αν απλώς οικοδομούμε συνεχώς, αλλά μόνο αν εξασκηθούμε στο **σωστό** χτίσιμο, και καλοί κιθαριστές, όχι αν απλώς παίζουμε συνεχώς κιθάρα, αλλά μόνο αν εξασκηθούμε στο **σωστό** παίξιμο της κιθάρας. Με τη χρήση του **«επαγωγικού παραδείγματος»** ο Αριστοτέλης δείχνει ότι στην πράξη η ποιότητα της άσκησης και της μαθητείας προσδιορίζει την ποιότητα της επίκτητης

ιδιότητα. Έτσι φαίνεται να αποδέχεται ότι η ποιότητα άσκησης και η ποιότητα της επίκτητης ιδιότητας συνδέονται με σχέση **αιτίου αποτελέσματος**. Με τη σκέψη αυτή ο Αριστοτέλης επιχειρεί να αποδείξει ότι η ηθική αρετή προϋποθέτει τον **εθισμό** και η **ποιότητα** της ηθικής αρετής είναι ανάλογη της ποιότητας του εθισμού. Θα γίνουμε λοιπόν ηθικά ενάρετοι, μόνο αν εξασκηθούμε σε ηθικά ενάρετες πράξεις σύμφωνα με τους κανόνες της τέλει αρετής.

Η παράγραφος κλείνει με την επισήμανση του Αριστοτέλη ότι για την καλλιέργεια της ηθικής αρετής απαραίτητη κρίνεται η συμβολή του διδάσκοντος και της διδασκαλίας, της εκπαίδευσης γενικότερα, γιατί η ηθική ποιότητα του κάθε ανθρώπου προκύπτει όχι απλώς από την άσκηση, αλλά από την ποιότητα της άσκησης που έχει προηγηθεί. Ο δάσκαλος θα δώσει τον προσανατολισμό του ορθού εθισμού διδάσκοντας τους κανόνες της αρετής, τους τρόπους εφαρμογής τους και εκπαιδύοντας στην ορθή άσκηση. Το ίδιο απαραίτητος είναι ο δάσκαλος και στις τέχνες, διότι αυτός θα διδάξει τον ασκούμενο σε μια τέχνη τους κανόνες της και τον σωστό τρόπο εφαρμογής τους.

Αυτός ακριβώς είναι και ο ρόλος του νομοθέτη στην πόλη: αποτελεί τον δάσκαλο των πολιτών, ο οποίος χρησιμοποιώντας τα σωστά μέσα, δηλαδή τους σωστούς νόμους, θα διδάξει τους πολίτες τι είναι δίκαιο και τι άδικο, θα ορίσει τους κανόνες της δίκαιης και ηθικής συμπεριφοράς μέσα στην πόλη και θα τους οδηγήσει στην κατάκτηση των ηθικών αρετών και, άρα, στην ευδαιμονία. Επομένως, καταλήγουμε και πάλι στο συμπέρασμα ότι οι **ηθικές αρετές δεν είναι έμφυτες**, αφού στην αντίθετη περίπτωση ο ρόλος του δασκάλου θα ήταν **μάταιος**. Αντίθετα, οι ηθικές αρετές κατακτώνται με τη **σωστή άσκηση**, με τη διαρκή επανάληψη ηθικών πράξεων.

B2. ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Ο Αριστοτέλης στο διδαγμένο κείμενο διατυπώνει την άποψη ότι η ηθική αρετή έρχεται μετά την πράξη και εξαρτάται από τον καλό εθισμό. Με ένα νέο επιχείρημα έρχεται να εφαρμόσει τη θέση του για να φανεί η μεγάλη αξία που έχει η πράξη για την απόκτηση της ηθικής αρετής. Στο δοθέν χωρίο («Οὕτω δὴ ... οἱ δὲ ἄδικοι») τονίζεται πως στις διάφορες περιπτώσεις της καθημερινής ζωής αποκτούμε ή όχι την ηθική αρετή με βάση τη συμπεριφορά μας, τη στάση μας και τις πράξεις μας. Έτσι, γινόμαστε άλλοτε δίκαιοι, άλλοτε άδικοι στις συναλλαγές με τους ανθρώπους. Για τον Σταγειρίτη φιλόσοφο όλων των μορφών οι συναλλαγές, συμβόλαια, συμφωνίες, πρωτίστως οι οικονομικές αναφέρονται με την λέξη «συναλλάγματα». Αυτού του είδους οι σχέσεις των συμπολιτών μεταξύ τους δεν είναι ένα επιμέρους ή περιορισμένης σημασίας ζήτημα μέσα στην κοινωνία. Είναι η συγκεκριμενοποίηση της αλλαγής, της ανταλλακτικής σχέσης μεταξύ των συμπολιτών. Και η σχέση αυτή είναι ιδρυτική και συστατική για την κοινωνία. Επιτυγχάνεται, κατεξοχήν, με τον εξισωτικό για τα προϊόντα και τις υπηρεσίες ρόλο του νομίσματος (χρήματος). Κατά προέκταση, τα συναλλάγματα είναι ένα σημαντικό πεδίο ανάπτυξης και εμφάνισης ηθικών σχέσεων και συμπεριφορών. Αντίστοιχα, στο παράλληλο κείμενο, ο Σταθόπουλος, τονίζει το ρόλο της δικαιοσύνης και συγκεκριμένα τον κοινωνικό χαρακτήρα της ηθικής αυτής αρετής. Φαίνεται, ότι η αρετή αποκτάται μέσα από τις κοινωνικές συναναστροφές (« Στη δικαιοσύνη...χώρο») και είναι η «αρετή προς τον έτερον». Αυτό σημαίνει πως ο άνθρωπος μέσα σε μια κοινωνία οφείλει να εξετάσει όχι μόνο τη δική του οπτική αλλά και του άλλου, όχι απαραιτήτως για να τη δεχθεί, αλλά για να καταλάβει τις πράξεις του, να τον στηρίξει και να αποκτήσει την απαραίτητη κοινωνική ευθύνη για να πραγματοποιηθεί η έννοια της κοινωνικής αλληλεγγύης, όπως ορίζει το σύνταγμα («Η δικαιοσύνη και η επιείκεια...κοινωνικής

αλληλεγγύης»). Τέλος, ο καθηγητής Σταθόπουλος, συνδέει τη δικαιοσύνη με όλους τους τομείς των ανθρωπίνων και διεθνών σχέσεων κι όχι πρωτίστως οικονομικές όπως παρουσιάζεται στα «συναλλάγματα» που αναφέρει ο Αριστοτέλης στο διδαγμένο κείμενο.

B3. 1.Α

2. Α

3. Σ

4. Σ

5. Α

B4.

ρυπογόνος : γινόμενον

ανάθεση : νομοθέται

ένδεια : ἔδει

ξέφρενος : σώφρονες

διάστρεμμα : ἀναστρέφεσθαι

Γ.ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ1.

Επομένως ποιος θα αποτολμούσε, αν αυτά έτσι έχουν, να επιχειρήσει τέτοιο πράγμα; Μου φαίνεται ότι είναι φοβερό εσείς από τη μιά, στους οποίους έχει διαταχθεί από την πόλη πάντα (διαχρονικά) να φροντίζετε τα ιερά ελαιόδεντρα, ούτε να με τιμωρήσετε επειδή τάχα ποτέ μέχρι τώρα δεν εργάζομαι παράνομα, ούτε να με οδηγήσετε σε δίκη επειδή τα αφάνισα (απομάκρυνα), αυτός όμως που ούτε τυχαία καλλιεργεί κοντά, ούτε έχει εκλειγεί (οριστεί) φροντιστής (υπεύθυνος), ούτε έχει την ηλικία να γνωρίζει για αυτά, να με κατηγορήσει ότι απομάκρυνα από τη γη το ιερό ελαιόδεντρο.

Γ2.

Ο ομιλητής υπερασπίζεται τον εαυτό του αναφέροντας τα εξής επιχειρήματα. Αρχικά, επισημαίνει ότι σε καμία χρονική περίοδο (είτε σε περίοδο δημοκρατίας είτε τυραννίας) δεν παρανόμησε ακόμα κι όταν μπορούσε να το κάνει («οὐ λέγω ... φανήσομαι»). Στη συνέχεια, με έναν υποθετικό λόγο που δηλώνει το μη πραγματικό («πῶς δ' ἄν ... τοῦ χωρίου») τονίζει ότι θα ήταν αδύνατο να προβεί σε μία τέτοια παρανομία (να κόψει ένα ιερό ελαιόδεντρο) από τη στιγμή που η περιοχή αυτή ήταν υπό τη φροντίδα της πόλης, δεν υπήρχε κανένα άλλο δέντρο («ἐν ᾧ δένδρον μὲν οὐδὲ ἓν ἔστι») παρά μόνο ένα ιερό ελαιόδεντρο («μιάς δὲ ἐλάας σηκός»). Επίσης, υπήρχε δρόμος κυκλικά και γείτονες από τις δύο πλευρές της περιοχής, οι οποίοι θα μπορούσαν εύκολα να τον δουν εάν επιχειρούσε να προβεί σε μία τέτοια παράνομη ενέργεια («κυκλόθεν δὲ ὁδὸς ... κάτοπτόν ἔστιν»). Τέλος, επισημαίνει στην απολογία του ότι θα ήταν φοβερό να τιμωρηθεί για κάτι που δεν έχει κάνει από τη στιγμή που ο

κατήγορος του δεν έχει σχέση με την καλλιέργεια της γης , ούτε είναι υπεύθυνος για αυτή , ούτε έχει την ηλικία να γνωρίζει την υπόθεση («Δεινόν... ἀφανίζειν»).

Γ3.α.

Στο χωρίο «τούτον δ' ὄς οὔτε γεωργῶν ἐγγὺς τυγχάνει οὔτ' ἐπιμελητῆς ἡρημένος» αλλάζουν οι κλιτοί τύποι που εμφανίζονται με έντονα γράμματα:

τούτους δ' οἱ οὔτε γεωργοῦντες ἐγγὺς τυγχάνουσι οὔτ' ἐπιμεληταί ἡρημένοι

Γ3.β.

διαβεβλημένος: διαβλήθητι

ἀφανίζειν: ἀφανιεῖν

φησιν: φαίη

περιοικοῦσι: περιώκουν

Γ4α.

οὔσης : επιρρηματική χρονική μετοχή , γενική απόλυτη με υποκείμενο τον ὄρο δημοκρατίας (δηλώνει το σύγχρονο στο παρελθόν)

ἀδικεῖν : τελικό απαρέμφατο, υποκείμενο στο απρόσωπο ρήμα ἐξῆν

ἐμαυτῷ: ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός, δοτική αντικειμενική στο κακονούστατος

ἐλαῶν : αντικείμενο στο απαρέμφατο ἐπιμελεῖσθαι

ὡς ἀφανίσαντα : επιρρηματική αιτιολογική μετοχή υποκειμενικής αιτιολογίας , συνημμένη στο μέ

ἐπιμελητῆς : κατηγορούμενο στο υποκείμενο ὄς μέσω της μετοχής ἡρημένος

Γ4.β.

Στο απόσπασμα «Πῶς δ' ἂν, εἰ μὴ πάντων ἀνθρώπων ἐμαυτῷ κακονούστατος ἦ, ὑμῶν οὕτως ἐπιμελομένων ἐκ τούτου τὴν μοριὰν ἀφανίζειν ἐπεχείρησα τοῦ χωρίου» ο υποθετικός λόγος αναλύεται ως εξής:

Υπόθεση: «εἰ μὴ πάντων ἀνθρώπων ἐμαυτῷ κακονούστατος ἦν»

Απόδοση: «Πῶς δ' ἂν ὑμῶν οὕτως ἐπιμελομένων ἐκ τούτου τὴν μοριὰν ἀφανίζειν ἐπεχείρησα τοῦ χωρίου»

Ἄρα το εἶδος του υποθετικού λόγου είναι το **μη πραγματικό**.

Η μετατροπή στο προσδοκώμενο γίνεται ως εξής:

Πῶς δ' , **ἐάν** μὴ πάντων ἀνθρώπων ἐμαυτῷ κακονούστατος **ᾧ** , ὑμῶν οὕτως ἐπιμελομένων ἐκ τούτου τὴν μοριὰν ἀφανίζειν **ἐπιχειρήσω** τοῦ χωρίου.